

Paraboolduinen in gebruik

(foto: archief PWN)

HIDDE POSTHUMA

De duinen van Heemskerk onderscheiden zich van andere duingebieden in Nederland doordat er drie ketens bijzonder fraai ontwikkelde paraboolduinen liggen, die afgewisseld worden door grote, vlakke valleien. In de luwte ontstonden land- en tuinbouwgebieden. De opbrengsten vielen tegen.

De mooiste parabolen van Nederland liggen in Heemskerk

De paraboolduinen in Heemskerk hebben vermoedelijk hun huidige plaats bereikt in de periode 1600-1800. Dichter bij de zeereep zijn de paraboolduinen kleiner, evenals de bijbehorende valleien. De direct aan de zeereep grenzende micro-paraboolduinen stammen uit de tijd na 1800. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw heeft de mens steeds meer ingegrepen in het ontstaansproces van de paraboolduinen. In de zeereep werd consequent de eerste duinenrij vastgelegd met helm en takken, zodat de wind geen greep meer kon krijgen op het zand. Zo ontstond er langs de hele Nederlandse kust min of meer een zanddijk. Dit beleid van vasthouden van zand heeft tot ver in de jaren tachtig van de twintigste eeuw geduurd. Dat stuivend zand de motor was van het duin, drong pas door toen er geen stuivend zand meer was.

In de jaren negentig heeft de rijksoverheid besloten dat het haar verantwoording was een basiskustlijn te garanderen. Via het opspuiten van zand uit zee wordt de vooroever aangevuld om de kusterosie te compenseren. Dit maakt het mogelijk om anders met de zeereep om te gaan:

dynamisch zeereepbeheer op plaatsen waar de infrastructuur dat toestaat. Na een paar jaar 'laat maar waaien' lijken er in de duinen van Heemskerk weer miniparabooltjes te ontstaan.

Land- en tuinbouw in de luwte

De meest oostelijk gelegen reuzenparabool heeft een doorsnede van kilometers en is in het terrein eigenlijk alleen maar te herkennen door eerst op een hoogtekaart te kijken. Wat in het terrein wel merkbaar is: de luwte van dit duinmassief. Hier ontstonden ontginningen. Van de grote vallei werd 200 hectare geëgaliseerd en geschikt gemaakt voor de teelt van aardappelen en rogge. Grote duinontginningen volgden, zoals de Brabantse Landbouw. In 1869 kochten de heren Spaans en Kaans het 800 hectare grote duinterrein om er tonnen graan en aardappelen te kunnen gaan oogsten. Tegen het grote paraboolduin aan, in een oksel van de Kruisberg en de Bloemberg, werd in 1874 boerderij De Kruisberg gebouwd, een stolp met een dubbel vierkant. Er was dus een grote ruimte voor de stalling van de paarden en werktuigen, maar vooral voor de verwachte rijke oogsten. Die kwamen er niet. Uit een gemeenteverslag van 1878 bleek dat door droogte en wateroverlast oogsten mislukten. Al snel waren de in cultuur gebrachte gronden weer verworpen tot 'woeste grond'. Het duinterrein met de boerderij werd weer verkocht, nu als jachtterrein. Vanuit deze tijd stammen de huisjes in de buurt van de boerderij. Hier woonden de jachttopzichters en de duinbazen.

(foto: archief PWN)

Gasterij

In 1938 kwam het terrein in bezit van de provincie Noord-Holland. Die gaf het beheer van het terrein in handen van PWN. In 1998 is de boerderij met inmiddels een monumentenstatus grondig gerestaureerd. Het enorme pannendak is geheel vervangen, maar het uiterlijk bleef onveranderd. In 2007 heeft de boerderij een nieuwe bestemming gekregen: een theehuis midden in de duinen in de luwte van het grootste paraboolduin van Nederland waar rust en natuur de uitgangspunten zijn. U kunt De Kruisberg bereiken vanaf het parkeerterrein van het Noordhollands Duinreservaat aan de Rijksstraatweg tussen Heemskerk en Castricum. Het is dan nog twee kilometer fietsen over de verharde Kruisbergweg of wandelen over de vele bospa-

(foto: archief PWN)

den. Via de website www.pwn.nl zijn allerlei duinwandelingen te downloaden.

Dan zie je meteen nog een kenmerk dat tekenend is voor de duinen in Heemskerk: de tuinbouwontwikkeling in de binnenduinrand. Ten oosten van de grote paraboolduinen was de dynamiek minder heftig. Met de groei van de stad Amsterdam groeide ook de behoefte aan tuinbouwproducten. Deze moesten echter wel 'dagvers' op de markt in Amsterdam liggen. Heemskerk en Beverwijk hadden al een agrarische traditie en lagen bovendien dicht bij het IJ. De producten konden in grote massa goedkoop en snel via het water naar Amsterdam. Duingrond bleek uitstekend geschikt te zijn voor de teelt van groenten. De grond was goed te bewerken en warmde al vroeg in het seizoen op. In februari kon de spinazie al worden gezaaid en twee teelten per seizoen was normaal. Kleine percelen van ongeveer dertig are omzoomd met elzenhagen beheersten het beeld. Op de beheerkaart uit 1942 is de verkaveling van al die perceeltjes nog goed te zien.

Op de terugweg van Amsterdam naar Heemskerk werd er 'beer' meegenomen voor de bemesting van de tuinbouwpercelen. Nog steeds kan men in de bodem van de inmiddels verlaten tuinbouwgronden scherven, aardewerken pijpenkoppen en andere resten vinden die in Amsterdam de ton in gingen. Maar of de katenschedel op de foto van een Amsterdamse kat was, zullen we zeker nooit weten.

HIDDE POSTHUMA IS ADVISEUR NATUUR EN RECREATIE BIJ PWN WATERLEIDINGBEDRIJF NOORD-HOLLAND.